

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Disputatio II. De Editionibus, & Versionibus Scripturæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83614)

rum: sed centies unusquisque Judæorum morietur, quam legi mosaica derogabit.

Porro moderni Judæi non minori observantia & religione prosequuntur scripturam divinam, cui ferè divinos deferunt honores, & jejunium publicum indicunt, si eam cadere in terram contigerit. Unde si veteres Judæi, testibus Josepho & Philone, pro sua in scripturam divinam observantia & religione nihil ei addere, vel ex ea detrudere, aut in ea transmutare unquam præsumperunt, eam à Judæis recentioribus de industria depravatam fuisse generaliter, verisimile non est.

Prob. 4. Si Judæi studiosè textum hebræum adulterarent, vel ante tempora Josephi & Philonis Judæorum, vel ante tempora Hieronymi & Augustini, vel post Hieronymi & Augustini tempora. Nihil horum dici potest. Non primum, ut patet ex *prob. 3.* Non secundum, ut patet ex *prob. 1.* & 2. Non denique tertium, ut multiplici argumento suaderi potest.

1. Ut dicit S. Augustinus loco laudato, quod Judæi, ut nobis eriperent auctoritatem, sibi veritatem auferre voluerint, credibile non est.

2. Quod scripturam, quam religione summa semper coluerunt, aliquando temerarie præsumperint, admitti non debet sine gravissimo ita judicandi fundamento, quale non habet opposita sententia.

3. Si Judæi studiosè falsarunt textum hebræum, cerè hoc fecerunt in odium Christianorum. Atqui hoc dici non potest, Nam si in odium Christianorum scripturam suam falsavissent, præcipuas in eade Christo & ejus Ecclesia factas prædictiones sustulissent. At hoc non fecerunt: ut enim testantur Bellarminus, & alii linguae hebraicæ periti, ea, in quibus textus hebræus à græco & latino dissonat, sæpè nullius momenti sunt, quantum ad fidem & religionem attinet, & sæpè textus hebræus Judæos magis urget, quam græcus & latinus.

4. Teste Bellarmino, interpretatio Psalmorum facta à S. Hieronymo, in omnibus consonat cum textu hebræo. Unde vel dicendum est S. Hieronymum Psalmos interpretatum esse, quomodo Judæi illos postea erant falsaturi, quod dictu absurdum est; vel fatendum Psalmos, de quorum tamen depravatione præcipue queruntur adversarii, à Judæis post Hieronymi tempora non fuisse depravatos.

5. Denique, si Judæi studiosè depravarunt textum hebræum, vel à tota Judæorum gente, vel ab aliquibus tantum è Judæis hoc factum est. Neutrum dici potest. Non primum: nam quod Judæorum gens, tam longè latèq; diffusa, in talem depravationem uno consilio conspiraverit, moraliter saltem impossibile est. Non etiam secundum: nam si aliqui è Judæis hanc depravationem moliri essent, cæteri procul dubio Judæi reclamassent; vel saltem si non ab aliis Judæis, saltem à multis Christianis linguae hebraicæ peritis, quales nunquam in Ecclesia defuerunt, esset procul dubio reclamatum. Talis autem reclamationis nullum extat vestigium. Ergo, &c.

Confirm. Quia generalis veterum scripturarum depravatio à Judæis ex condito facta, repugnat consilio Dei, & speciali ejus circa veram Christi Ecclesiam providentiæ, Ergo credibile non est, quod Deus eam permiserit; imò quod eam permittere noluerit, pro certo statuendum est. *Prob. ant.* Deus enim voluit Judæos per totum orbem terrarum dispergi, ut Judæis secum per totum terrarum orbem scripturas suas circumferentibus, Ecclesia ubique terrarum diffusa, veritatis suæ & dogmatum suorum testimonium accipere posset etiam ab insensissimis Christiani nominis hostibus, ad illos remittendo paganos, qui prædictiones de ipsa & ejus institutore Christo factas credere nollent, easque à Christianis confictas fuisse causarentur; quique prædictiones illas apud Judæos Christianis inexorabiles ubique legere possent, & sic vel invidi de illarum realitate tam luculento testimonio convinci. Atqui tam mirabilem providentiæ divinæ circa Ecclesiam Christi dispositionem prorsus inutilem

redderet generalis sacrarum scripturarum depravatio à Judæis studiosè facta. Ergo, &c. Minor patet.

Prob. maj. ex S. Augustino lib. 18. de Civit. c. 46. ubi hæc scribit: *Nobis quidem illa sufficiunt (prophetiæ) quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus, propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent eosdem codices habendo atque servando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur. Nam prophetia in Psalmis, quos etiam legunt, de hac re præmissa est, ubi scriptum est. . . . Ne occideris eos, ne quando obliviscantur legem tuam, disperse illos in virtute tua. . . . parum fuit ut diceret: Ne occideris eos, ne quando obliviscantur legem tuam: nisi etiam adderet: Disperse illos: quoniam si cum isto testimonio scripturarum in sua tantummodo terra, non ubique essent; Ecclesia, quæ ubique est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissa sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.*

Obj. 1. Hebræum textum à Judæis consultò adulteratum fuisse docent Patres multi, ut Justinus apud Eusebium lib. 4. hist. Eccles. c. 18. Chrysostomus homil. 5. in Matth. Origenes homil. 12. in Hieremiam, & Hieronymus epist. 89. ad Augustinum, & comment. in cap. 5. Michæ.

R. ad 1. Justinum non de hebræi textus, sed de interpretationis LXX. Seniorum depravatione loqui in dialogo illo cum Tryphone, quem citat Eusebius, & in quo sic ait S. Martyr: *Quod illi (Judæi) multos & integros prorsus locos illarum (scripturarum) ex translatione eorum, quicquid Ptolomeo fuere Seniorum sustulerint, in quibus clarè hunc ipsum crucifixum, Deum & hominem esse, eumque in cruce pendere & mori prænuntiatur esse ostenditur, scire vos volo.*

R. ad 2. S. Chrysostomum loqui de Aquila, Simmacho & Theodotione, quos ait in suis de hebræo in græcum versionibus, in odium religionis Christianæ multa interpolasse, adeoque eorum versionibus longè anteposendam esse versionem LXX. Interpretum, qui, cum interpretationem annis plusquam centum ante adventum Christi concinnarint, carent omni suspitione. *Primo quidem dicimus, inquit, illud; quoniam ad faciendam verè translationis fidem, omnibus aliis jure Septuaginta interpretes sint digniores. Siquidem alii post adventum Domini interpretati sunt, Judæi quidem permanentes, meritoque suspecti: quippe qui inimicis & subdole multa corruerint, & data prorsus opera à prophetis mysteria prædicta celaverint. Septuaginta verò ante centum & aliquantulum amplius Domini adventus annos, ad interpretandum tot ac pariter accedentes, ab omni suspitione hujusmodi vindicantur.*

R. ad 3. Origenem loqui de aliquo versionis LXX. interpretum nævo, sive hic nævus ipsis LXX. interpretibus, sive quibusdam aliis, qui versionem illam corrumpere præsumperint, sit attribuendus. Hæc sunt verba Origenis: *Quod ait primum, sive non intelligentes quidam quod scriptum est, abstulerunt, sive septuaginta Interpretes sicut & cætera, secundum dispensationem suam asserne voluerunt, Dominus viderit.*

R. ad 4. 1. S. Hieronymum in sua ad S. Augustinum epistola loqui de Aquila, Simmacho & Theodotione, eosque reos agere violati in suis interpretationibus textus hebræi, cujus puritatem & integritatem expressè commendat. *Ego enim, inquit, non tam vetera abolere conatus sum, quæ lingue meæ hominibus emendata de græco in latinum transtuli, quam ea testimonia, quæ à Judæis prætermissa sunt, vel corrupta, proferre in medium: ut scirent nostri quid hebraica veritas contineret.*

2. In comment. in cap. 5. Michæ S. Hieronymus dubius est. *Legimus, inquit, juxta LXX. duntaxat Interpretes, in Jesuave. . . . quod nec in hebraico, nec apud alium invenitur interpretem: & sive de veteribus libris erasum sit malitia Judæorum, ne Christus de tribu Juda ortus videretur, sive à LXX. additum, nequaquam liquido cognoscens, certum quid novimus. At dubium suum postea deposuit S. Doctor: nam in suis*

luis in Isaiam commentariis, quos posterius scripsit, ut ipse admonet initio præfationis, irridet eos, qui dicerent textum hebræum à Judæis esse falsatum, ut patet ex prob. 1.

Obj. 2. In omnibus editionibus hebraicis desunt in Psalmo decimo tertio hi octo versiculi: *Sepulcrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.* Atqui hoc non potuit fieri, nisi ex pura malicia Judæorum, qui hos versiculos è textu hebræo eraserunt, ut persuaderent, Apostolum scripturam divinam non citasse fideliter, cum Rom. c. 3. post hæc verba Psalmi 13. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum,* sic prolecutus est: *Sepulcrum patens est, &c.* citare pergens eundem illum Psalmum. Ergo, &c.

R. 1. S. Hieronymus, ut patet ex præfatione libri 16. in Isaiam, circa hos octo versiculos qui leguntur in Ecclesia tanquam partes Psalmi 13. & ulupantur ab Apostolo Rom. c. 3. nec tamen in hebræo habentur, aliquandiu laboravit, sollicitus, non de textu hebræi integritate, quod notandum est, sed de Apostoli scientia & probitate defendenda. *Capi,* inquit, *ta-citus astuare* (proposita difficultate) *& stuporem mentis vultu pallore signare.* Hebræus, inquam, ex hebræis, secundum legem phariseus, eruditusque ad pedes Gamalielis, aut ignoravit hæc, aut eorum qui lecturi erant abusus est ignorantia. Quorum alterum in-eruditi, alterum callidi est ad malitiam, nec ejus qui dixerit: Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Et iterum: In simplicitate & sinceritate annu-nciavi vobis verbum.

2. Omni scriptura mente perlustrata, animadvertit hos octo versiculos ab Apostolo de psalmis & Isaiæ esse contextos, & duos primos ad psalmum 5. tertium ad psal. 139. quartum ad psal. 9. quintum, sextum & septimum ad Isaiam, octavum denique ad psal. 35. pertinere. Addit eos, qui *artem contexendarum inter se scripturarum Apostoli nesciebant, quæsiße aptum locum, ubi assumptum ab eo ponerent testimonium, quod absque autoritate in scriptura positum non putabant.* Denique omnes græci tractatores, qui eruditionis sua in psalmos commentarios reliquerunt, hos versiculos ve-ru annotare atque præterire; liquido consentientes in hebraico non haberi, nec esse in Septuaginta Interpre-ribus, sed in editione vulgata, quæ græcè *καὶνὴ* dicitur, & in toto orbe dispersa est.

Vides non solum Hieronymo, cum suos in Isaiam commentarios elucubraret, verum etiam omnibus græcis scripturæ sacre interpretibus, qui ante ipsum scriperant, textus hebraici puritatem exploratam fuisse, neque de Judæis tanquam reis adulteratæ veteris Scripturæ hebraicæ postulandis cogitasse; sed illos pro certo habuisse, præfatos octo articulos psalmo 13. in vulgata editione græca à quibusdam parum peritis fuisse perperam insertos, ratis eos ad psalmum 13. pertinere, eò quod cum verbis hujus psalmi ab Apostolo citatis, aptè connecterentur, & aliunde eos scripturæ sacre partes esse, indubitatum esset propter auctoritatem Apostoli, à quo ut sacra scriptura citantur.

Obj. 3. Judæi ipsi passim affirmant, multa à quibusdam Doctoribus suis mutata esse in libris sacris, quas mutationes vocant correctiones scribarum. Atqui hæc mutationes, seu præteritæ correctiones, sunt veræ depravationes. Ergo ex Judæorum ipsorum confessione habemus, à scribis eorum scripturas hebræas veteratoriè fuisse depravatas.

R. Cum Bellarmino lib. 2. de verbo Dei c. 2. hanc de librorum factorum correctione à scribis facta sententiam originem ducere ex Talmud libro fabulosissimo, adeoque ut falsam, vel saltem nullo sufficienti fundamento nixam, explodi posse. Quod si tamen hæc sententia ut vera supponitur, dico correctionem illam scribarum non fuisse depravationem, sed veram emendationem, factam post reditum è Babylonica captivi-

tate, ab Esdra & Synagoga magna, hoc est, concilio illo, quod Sanedrin appellabatur, quodque emendationem ab Esdra factam approbavit, & auctoritate sua sancivit; vel Doctoribus aliis, qui se Esdræ operis socios adjunxerunt, eumque adjuverunt ad colligendos, & suæ integritati restituendos libros sacros, qui tempore captivitatis dispersi & adulterati fuerant.

Porro correctionem illam scribarum non esse textus corruptionem, sed veram emendationem demonstrat Bellarminus loco citato, per inductionem ostendendo loca illa, quæ dicuntur à scribis esse correctæ, in vulgata nostra editione ita haberi, ut ea correxisse dicantur scribæ. Unde si correctiones illæ sunt textus hebraici corruptiones, sequitur vulgatam nostram editionem esse corruptissimam, quam tamen ut authenticam versionem ab omnibus fidelibus suscipi vult Ecclesia. Ex dictis hæcenus habemus editionem hebraicam à Judæis studiosè depravatam non fuisse. Sed

Quæres, utrùm editio hebraica sit omninò pura & integra?

R. Cum Bellarmino loco citato, non esse omninò puram & integram, sed errores aliquos habere, qui irreperunt partim imperitiis vel negligentia librari-um, præsertim cum ob magnam characterum similitudinem facile sit in hebræo errare; partim Rabbino-rum ignorantia, à quibus addita sunt puncta, qui-que in illis notandis facilè à vero aberrare potuerunt; cum verba hebræa, detractis punctis, variè legi possint, eaque proinde ante punctorum additionem variè potuerint legere; quin etiam potuerunt pro suo in Christianos odio interdum eam lectionem magis probare, quæ minùs faveret Christianis.

Observat ibidem Bellarminus errores illos, quos habet textus hebræus, non esse magni momenti, & nihilo-minus textum illum purum & integrum esse in iis, quæ ad fidem & mores pertinent, ac plerumque totam discrepantiam variarum lectionum in quibusdam di-ctionibus, quæ aut parum, aut nihil sensum mutant, positam esse. Addit denique, errores, qui additione pun-ctorum acciderunt, nihil omninò veritati officere; cum extrinsecus addita sint, & ita non mutant textum. Unde possumus si volumus, illa detrahare, & aliter legere.

ARTICULUS II.

De Editionibus græcis veteris Testamenti.

QUÆRITUR 1. quot fuerint editiones græcæ veteris testamenti.

R. Novem numerantur communiter. Prima est ea, quam in Egypto ediderunt septuaginta seniores Judæi. Secunda est Aquilæ, Adriano regnante. Fuit autem Aquila primùm Gentilis, deinde Christianus, demùm Judæus. Tertia est Theodotionis, imperante Commodo. Hic Theodotio ex hæretico Marcionita factus est Judæus. Quartam edidit Symmachus sub Severo imperatore. Symmachus autem fuit primùm Ebionita, secundum aliquos; secundum alios, Samaritanus, deinde Judæus. Quinta est innominati authoris, in doliis apud urbem Palestinæ reperta sub Imperatore Antonino Caracalla. Sexta est etiam authoris innominati, inventa quoque in doliis apud Nicopolim, regnante Alexandro Severo. Septima Origenis est, qui versionem LXX. Senio-rum emendavit, multis ex Theodotionis versione admixtis, & stellæ radiantis signo notatis, multis etiam obelo seu veru fixis. Hanc Origenis editionem in Ecclesia valde probatam fuisse colligitur ex Hieronymo, qui in epist. 89. ad Augustinum, omnes Christianorum bibliothecas replevisse, & in præf. in lib. 16. Isaiæ eam toto orbe dispersam esse, ac *καὶνὴν*, hoc est, communem vocari solitam testatur. Octavam magno labore exaravit S. Lucianus presbyter, in Diocletiani & Maximiani persecutione coronatus martyrio. Hanc editionem propria martyris manu scriptam, Nicomediæ sub Constantino Magno apud Judæos in pariete inventam esse testatur Synopsis Athanasiana. Nona denique authorum habet Helychium, à quo versio LXX. interpre-tum iterum emendata est, & tradita Ecclesiis Egypti.

Quæ-

Queritur 2. quo tempore versionem suam ediderit septuaginta Interpretes.

R. Duplex est hac de re sententia. Prima sententia docet editisse sub Ptolomæo Lagi filio, & est S. Irenæi lib. 3. adversus hæreses c. 25. & Clementis Alexandrini lib. 1. stromat. ad finem vergente. Secunda sententia docet editisse sub Ptolomæo Philadelpho, qui Ptolomæo Lagi filio proximè successit. Hanc alteri sententiam facile anteponimus, quia plures habet pro se patronos, Josephum scilicet lib. 12. antiquit. Jud. c. 2. Philonem lib. 2. de vita Moysis, Tertullianum in apol. c. 18. Epiphanius lib. de mens. & pond. &c. imò & testem oculatum, nempe Aristæum, qui hujus translationis historiam conscripsit. Hanc translationem anno Philadelphi tertio factam scribit Eusebius in chronico.

Queritur 3. quos libros interpretati fuerint septuaginta seniores.

R. Septuaginta seniores interpretati sunt non solum quinque libros Moysis, sed etiam reliquos omnes, quos hebræorum canon comprehendebat. *Pro respons.* ex eo quod Apostoli in citandis prophetarum testimoniis nisi sunt græca versione. Atqui tum temporis alia non erat sacrarum scripturarum græca versio præter versionem LXX. Seniorum. Ergo, &c.

Dices. Aristæus, Josephus & Philo solum dicunt legem translata fuisse à LXX. Senioribus. R. illos nomine legis intellexisse omnes libros sacros, hebræorum canone contentos; sicut postea intellexere Christus & Apostoli.

Dices. S. Hieronymus pluribus locis docet LXX. Seniores solum Pentateuchum vertisse: nam sic loquitur in proemio questionum hebraicarum: Josephus qui septuaginta Interpretem proponit historiam, quinque tantum ab eis libros Moysi translato refert. Et in cap. 5. Ezechiel. *Quamquam* & Aristæus, & Josephus, & omnis schola Judæorum quinque tantum libros Moysi à LXX. translato asserant. Et in cap. 2. Michæ: *Interpretatio LXX. si tamen LXX. est: Josephus enim scribit, & Hebræi tradunt, quinque tantum libros Moysi ab eis esse translato. . . . tantum discordat, &c.*

R. 1. S. Hieronymum his locis non asserendo, sed subdubitando loqui, & hanc LXX. Seniorum versionem in suis in Prophetas commentariis passim interpretari, eam ut genuinum eorum opus supponendo. 2. Aristæum & Josephum, ut jam dictum est, nomine legis intellexisse omnem scripturam sacram. 3. Parvi faciendam esse hac in re Hebræorum sententiam, propter pravum eorum erga Christianos affectum. 4. In nostra esse sententia S. Justinum martyrem in dialogo cum Triphone, ubi Judæos insinuat, quod de versione LXX. interpretum textus Eldæ, Hieremæ, & Psalmorum eraserint; & S. Irenæum lib. 3. adversus hæreses c. 25. ubi aperte significat LXX. Seniores eas omnes scripturas interpretatos esse, quas antea post captivitatem Babylonicam reparaverat Eldas; & S. Clementem Alex. lib. 1. stromatum, ubi scribit Egypti Regem voluisse, ut Hierosolymitani eas, quæ apud se erant, prophetias in sermonem græcum interpretarentur. & S. Epiphanius lib. de mens. & pond. ubi expresse asserit, à LXX. Senioribus libros viginti-duos, juxta alphabeti apud Hebræos ordinem numeratos, conversos esse.

Queritur 4. quomodo facta sit LXX. Seniorum interpretatio.

R. Pro certo habetur LXX. Seniores hebræos, utriusque linguæ, hebraicæ scilicet & græcæ peritissimos, ab Eleazaro pontifice ad Regem Egypti Alexandriam missos, in Pharo insula; è regione Alexandria sita, septuaginta duorum dierum spatio scripturas sacras ex hebræo sermone in græcum transfuisse mirabili prorsus inter se consensione. At verò utrum singuli in singulis cellulis inclusi fuerint, & sic utrum singuli seorsim totam scripturam sacram ipsam planè verbis verterint, controversatur inter veteres & recentiores.

Partem affirmantem docet S. Justinus martyr, qui

in sua ad Græcos cohortatione narrat, Regem Egypti pari cum interpretibus numero domunculas extrui præcepisse, ut sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret: illam quoque curam, qui operam eis dare iussi fuerant, mandatum, ut omnibus quidem modis ipsis inservirent, à congressu autem illos mutuo prohiberent; quo exquisita interpretationis veritas ex ipsorum etiam consensu cognosci posset; & cognito, septuaginta istos viros non solum eadem sententia, verum etiam eisdem esse verbis in translatione usos, ac ne una quidem dictione alium ab alio dissensisse. . . . admiratione attonitum (Ptolomæum) libros, ut par erat, exosculatum esse, &c.

Hac facta narratione, sic statim prosequitur: *Hæc vobis, viri Græci, non ut fabulam, neque ut consilium historiam renunciamus: sed qui ipsi Alexandria fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharam adhuc reliqua viderimus: ab incolis, qui res patrias à majoribus per manus sibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus.* Justinus sequuntur Irenæus lib. 3. adversus hæreses c. 25. Clemens Alex. lib. 1. stromatum; & Cyrillus Hierosol. catech. 4. nec ab illis dissentit Epiphanius, lib. de mens. & pond. nisi quod vult binos in singulis cellulis inclusos fuisse. Porro verisimilitudine non caret, quod à Justino dicitur, Ptolomæum, quod certior esset de sinceritate interpretationis, vel etiam, ut dicitur ab Irenæo, veritatem ne interpretes communi consilio veritatem occultarent, voluisse ut singuli seorsim opus molirentur.

Parti neganti præit S. Hieronymus in sua præfatione in Pentateuchum, ubi sic loquitur: *Nescio quis primus author septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo extraxerit, quibus divisi, eadem scripturarum: cum Aristæas. . . & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, contrulisse scribant, non prophetasse: aliud est enim ratem, aliud est esse interpretem: ibi spiritus ventura prædicat, hic eruditio & verborum copia, ea qua intelligit, transfert.* Hieronymi sententia ut probabiliori suffragatur Bellarminus, cum aliis recentioribus eruditibus.

Huic sententiæ pondus magnum tribuit, 1. auctoritas Aristæi, qui negotio interfuit, illiusque LXX. interpretum translationis historiam conscripsit, quem virum probum & doctum Eleazarus Pontifex in sua ad Ptolomæum epistola nominat, & ob modestiam Regi acceperat fuisse asserit Josephus, quemque verisimile non est circumstantiam cellularum reticere, imò & mentiri voluisse; cum mendacio suo videret multum elevari translationem illam, quam tamen inter alios maximè promoverat, ut idem Josephus testatur.

2. Auctoritas Josephi: cellularum enim non meminit, sed potius contrarium scribit: nam ita narrat *illi vero non parcentes labori, quam poterant accuratissime interpretabantur, usque horam nonnam assidentes operi. . . . manè autem regiam ingressi, salutato Rege, in eundem locum ad institutum negotium se referabant.* Quibus verbis aperte significat Josephus, interpretes in uno & eodem loco sedentes, simul interpretationi operam dedisse. Etenim, juxta Josephum, interpretes manè singulis diebus simul Alexandriam veniebant, & salutato Rege, simul redibant in eundem locum, ut ibi confidentes ad nonam usque horam operi incumberent.

Confirmatur ex verbis subsequentibus. *Versione autem legis, pergit Josephus, intra septuaginta duos dies absoluta, Demetrius advocatis omnibus Judæis in locum, ubi versatus fuerat, presentibus etiam interpretibus, perlegit codicem, concio verò Seniorum interpretationem approbavit.* Juxta Josephum itaque, absoluta versione, Demetrius regis bibliotheca præfectus, Judæos Alexandria degentes, & in librorum sacrorum lectione versatos, convocavit in basilicam illam, in qua facta fuerat translatio, & coram græcum codicem interpretum perlegit, quo audito, tota concio interpretationem comprobavit ut sinceram.

Nota. Unicus fuit, juxta Josephum, græcus codex Interpretum: at totidem fuissent quot erant interpretes,

pretes, si singuli in singulis cellulis seorsim interpretati fuissent. Item, juxta Josephum, Demetrius, versione absoluta, Judæos Alexandrinos convocavit, non ut cum illis conferret translationes à senioribus seorsim factas, sed ut coram eis legeret, & eorum examini subiceret translationem à senioribus communiter factam.

3. Autoritas Eusebii lib. 8. de præparatione Evangelica cap. 1. ubi ex professo agens de LXX. seniorum translatione, nullam cellularum mentionem facit, nec Aristæ circa cellulas silentium arguit, sed hæc illius, quibus cellulae referuntur, verba laudat: *Lectitata igitur, examinataque traductione* (omnes qui tunc aderant) *magna voce dixerunt: Quoniam probe ac sanctè divina scriptura traducta est, decens est, &c.* Cum autem dicitur, *Lecta, examinataque traductione*, non verò, lectis & inter se collatis traductionibus, manifestè supponitur unicam fuisse, & omnibus interpretibus communem interpretationem.

4. Autoritas S. Hieronymi; quia omnia, quæ aliquatenus ad scripturas divinas attinent, diligentissimè perscrutatus est. Ad ejus auctoritatem accedit ratio, qua motus est, nec immerito: nam LXX. seniores, Deo specialiter adjuvante, interpretatos esse negari non potest: quod enim tanta tum in eisdem sententiis, tum in eadem verba contentione tam brevi tempore scripturas divinas ex hebræo in græcum transulerint, sine speciali Dei adjutorio fieri non potuisse manifestum est. At quod etiam Deo inspirante interpretati fuerint, videtur dici non posse: nam fuerunt interpretes, non prophetae, seu scriptores sacri & inspirati. Atqui si vera est cellularum historia, necesse est LXX. seniores inspiratos fuisse etiam quoad omnia & singula verba, verborumque compositionem. Ergo, &c.

Pro hac etiam sententia citant Philonem recentiores: sed videtur nobis potius favere oppositæ sententiæ: Sic enim loquitur in lib. 2. de vita Mosi: *In eo secessu (LXX. seniores) cum consedisent solitarii, nemine interveniente arbitro... tanquam numine correpti prophetabant, non alia alii, sed omnes ad verbum eadem, quasi quopiam distante singulis invisibiliter.* Quibus verbis Philo videtur non obscure significare, LXX. Seniores fuisse etiam quoad singula verba à Deo inspiratos, & ita singulos, Deo inspirante, seorsim eandem & quoad sententias & quoad verba interpretationem scripsisse.

Denique Justino respondent, eum à Judæis, cellularum fabulæ fabricatoribus, deceptum, eique ruinas quasdam pro cellulis ostentatas: Irenæum verò, & veteres alios, qui Justinum secuti sunt, Justini bona fide errantis auctoritate ac testimonio persuasos, eum eo bona pariter fide errasse dicunt. Quantum autem attinet ad Epiphanium, qui in sua sententia singularis est, cum cæteri omnes vel nullas, vel septuaginta duas cellulas ponant; respondent eum vel non legisse Aristæum, sed aliis falsò referentibus credidisse; vel cum librum de mens. & pond. scriberet, Aristæum præ manibus non habuisse, & memoria lapsus esse; denique ut ut sit, cum solus sit, fidem non mereri, sed aut nullas, aut septuaginta duas cellulas esse ponendas.

Non omittam hic S. Augustinum in primam sententiam valdè propendere lib. 2. de doctrin. Christ. c. 15. ubi sic loquitur: *Septuaginta interpretum, quod ad verum testamentum attinet, excellit auctoritas: qui jam per omnes peritiores Ecclesias tanta presentia Spiritus sancti interpretati esse dicuntur, ut os unum tot hominum fuerit. Qui si, ut fertur, multique non indigni fide predicant, singuli cellis etiam singulis separati, cum interpretati essent, nihil in alicujus eorum codice inventum est quod non iisdem verbis eodemque verborum ordine inveniretur in cæteris: quis huic auctoritati conferre aliquid, nedum præferre audeat?* Sed lite sub iudice relicta, ad aliam properamus questionem.

Queritur ergo 5. utrum LXX. seniores in textu hebræo in græcum transferendo, aliqua in re erraverint?

R. LXX. Seniorum interpretatio fuit numeris omnibus absoluta, neque eos in re aliqua lapsos esse, certissimè tenendum est.

Prob. Nam ita sentiunt Aristæus apud Eusebium lib. 8. de præp. Evang. c. 1, Philo lib. 2. de vita Mosi, Josephus lib. 12. antiq. jud. c. 2. Justinus in cohortatione ad Græcos, Irenæus lib. 3. cap. 25. Clemens Alex. lib. 1. strom. Epiphanius lib. de mens. & pond. Cyrillus Hierol. catech. 4. quibus adjungi possunt Hilarius prologo in Psalmos num. 8. Chrysostomus hom. 5. in Matth. & potissimum Augustinus lib. 2. de doct. Christ. c. 15. ubi post verba proximè laudata, sic prosequitur: *Si autem contulerunt (LXX. Seniores) ut una omnium communi tractatu judicioque vox fieret, nec sic quidem quinquam unum hominem qualibet peritia ad emendandum tot seniorum doctorumque consensum aspirare oportet, aut decet.* Ergo, &c.

Confirmatur. Quia tantum opus à tot hominibus tanta consensione tam brevi tempore perfici non potuit sine aliquo miraculo, & specialissima Spiritus sancti assistentia. Unde in memoriam tanti prodigii, in loco in quo interpretatio facta est, per multa sæcula festus dies singulis annis actus est; cum adhuc ageretur tempore Philonis, ut ipse testatur lib. 2. vitæ Mosi. *Quamobrem inquit, hodieque sollemnis celebritas renovatur in Pharo insula, ad quam non tantum Judæi, sed & alii plurimi trajiciunt, locum veneraturi in quo primum visa est hec interpretatio, & pro tanto beneficio quasi recente, acturi Deo gratias.* Atqui LXX. seniores cum tali Spiritus sancti assistentia, quam etiam in eis omnes quos citavimus agnoscunt, non potuisse non rectè ex omni parte transferre, manifestum est. Ergo, &c.

Obj. S. Hieronymus, cujus utpote in scripturis, earumque versionibus omnibus veratissimi, auctoritas & testimonium omni exceptione majora sunt, videtur esse in opposita sententia, atque sensisse quod LXX. Seniorum interpretatio, etiam qualis ab eis edita est, in multis textui hebræo difcors fuerit, ut

Prob. Nam 1. dicit LXX. Seniores, cum transferrent, propriæ industriae & eruditioni relictos fuisse. *Nescio quis primus auctor, inquit præfat. in Pentateuchum, septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo extruxerit: quibus divisi eadem scripturarum: cum Aristæus... & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse.* Aliud est enim vatem, aliud esse interpretem: ibi spiritus ventura prædicat; hic eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit transfert.

2. Et ita LXX. Seniores humanitè labi potuisse, & re ipsa identidem lapsos esse; nisi malimus dicere, quod alibi, Apostolos aliquando mentitos esse, aliqua citando testimonia ut Scripturam sacram, quæ non erant scriptura sacra. *Aut aliter, inquit ibidem, de eisdem libris per septuaginta interpretes, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quæ illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint:* nam in Evangelistarum & Apostolorum libris multa de veteri testamento legimus, quæ in nostris codicibus (quibus LXX. seniorum interpretatio continetur) non habentur, ut est illud: *Ex Aegypto vocavi filium meum: &c.* Quoniam Nazareus vocabitur: &c. Videbunt in quem compunxerunt, &c. Præterea, ubicumque sacratum aliquid scriptura testatur de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt. Adde quod, cum interpretati sint ante adventum Christi, quod nesciebant, dubiis protulere sententiis.

Verum quidem est S. Hieronymus prudenti LXX. seniorum æconomia tribuere, quod aliqua prætermiserint. Neque verò, inquit proem. in quæst. hebr. lib. Genes. septuaginta interpretum... errores arguimus... cum illi Ptolomeo Regi Alexandria mystica quedam in scripturis sanctis prodere noluerint, & maxime ea, quæ Christi adventum pollicebantur; ne viderentur Judæi & alterum Deum colere. At hoc non

tam

tam ex propria, quam Judæorum LXX. seniores ex-eusantium mente dicit, ut patet ex præfat. in Panta-teuchum, ubi sic loquitur: *Causas erroris non est meum exponere. Judæi prudenti factum dicunt esse consilio: ne Ptolomæus unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet, &c.* Quare inferius dicit, eos fuisse puros interpretes, adeoque errori obnoxios, & quod nesciebant dubiis protulisse sententiis. Præterea, cum hac prudenti æconomi manet semper LXX. seniorum interpretationis dissonantia cum textu hebræo.

R. 1. Opponendo Hieronymo Aristæum, Philonem, Josephum, Justinum martyrem, Iræneum, &c. Unius Philonis verba hic exscribam. *Sive Chaldaei (Chaldaum ponit pro Hebræo, propter idiomatum affinitatem, nisi tamen hic sit error libractorum) græcam linguam, sive Græcos chaldaem didicerit, in utraque scriptura tum chaldaica, tum ejus interpretatione, miratur germanitatem, imò rerum verborumque consonantiam adorari, non interpretes illos, sed initiatores & prophetas appellans, quibus datum est sincerissimas Moysi (& aliorum scriptorum sacrorum) cogitationes assequi spiritu purissimo.*

R. 2. Opponendo Hieronymum Hieronymo: nam sic ait præfat. 1. in lib. Paralip. *Si septuaginta interpretum pura, & ut ab eis in græcum versa est, editio permaneret, superflue me chromati . . . impelleres, ut hebræa volumina latino sermone transferrem . . .* Nunc vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria (LXX. interpretum) & germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata; nostri arbitrii putas, &c. Ecce S. Doctor agnoscit LXX. Seniorum interpretationem non puram; & ut ab eis in græcum versa fuerat, sed corruptam atque violatam suo tempore extitisse: Quare ergo errores, quos tunc habebat illa translatio, non corruptoribus atque violatoribus, sed illius authoribus impingit? An non corruptores & violatores hujus interpretationis eam corrumpere & violare potuerunt, eradendo alia, alia vero supplerendo?

Præfat. 2. in eundem librum loquens de hæbreis nominibus, quæ novem primis capitibus continentur, hæc habet: *Liberè vobis loquor: ita in græcis & latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam hebræa, quam barbara quedam, & sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea que vera fuerunt (nomina) transfulerant, sed scriptorum culpe ascribendum.* At si LXX. interpretes fuerint Spiritu sancto pleni ad hoc ut hebræa nomina, quod parum vel non multum intererat, rectè transferrent, qua verisimilitudine dici possunt non fuisse Spiritu sancto pleni ad alia, quæ majoris, imò maximi erant momenti, rectè fideliterque transferenda? E si supponuntur ad hoc etiam fuisse pleni Spiritu sancto, quo pacto factum est, ut nominibus hebræis rectè translatis, alia non rectè fideliterque transfulerint?

Præfat. 1. S. Doctor asserit LXX. interpretum translationem nascentis Ecclesiæ roborasse fidem, adeoque ad id idoneam fuisse. At quomodo ad id idonea fuit, si interpretes ea quæ ad Christi adventum & divinarum Personarum trinitatem attinent, & in hebræo habentur, consules suppresserant? Sed ex occasione data, sic adhuc argumentor. Hebræarum scripturarum translatio a LXX. interpretibus ante adventum Christi facta est divino consilio, nimirum ut per eam nascentis Ecclesiæ fides roborari posset. Ergo si LXX. interpretes pleni fuerint Spiritu sancto maxime ad rectè fideliterque transferenda ea quæ attinebant ad divinarum Personarum trinitatem, & Christi adventum, divinitatem, aliaque ejus mysteria, & quorum suppressio consilio divino repugnabat. Hinc

R. 3. Septuaginta seniores fuisse quidem interpretes, non vates, adeoque non fuisse inspiratos quomodo inspirati fuerunt omnes sacri scriptores: alioqui non puram scripturæ sacræ interpretationem, sed scripturam sacram condidissent, quod est falsum. At habuerunt specialem, imò specialissimam Spiritus sancti

ad rectè fideliterque interpretandum assistentiam; cum pleni Spiritu sancto interpretati fuerint, ut dicit ipse Hieronymus. Cum tali autem Spiritus sancti assistentia rectè fideliterque omnia interpretatos esse negari non potest, propter autoritatem Hieronymi, quæ certè nec evidenti rationi, nec longè antiquiorum scriptorum, Aristæi scilicet, Philonis, Josephi, Justinii, Iræni, Clementis Alex. &c. auctoritati prævalere non debet.

Neque verò ex eo quòd LXX. seniores dicuntur rectè fideliterque interpretati esse omnia, sequitur Apostolos mentitos esse, cum aliqua testimonia citantur ut scripturam sacram, quæ tamen non legebantur in editione LXX. seniorum tempore Hieronymi: nam testimonia illa habentur in hebræo, ut ostendit S. Hieronymus in sua in Pentateuchum præfatione; nec mirum est quòd non legerentur in editione LXX. seniorum, qualis tempore Hieronymi extabat; cum tunc non esset pura, & ut ab eis in græcum versa est, sed corrupta atque violata, ut dixerat Hieronymus asserit in prima præfat. in lib. Paralip. & præfat. in Esdras, ubi sic loquitur: *Si quis septuaginta vobis opposuerit interpretes, quorum exemplaria veritas ipsa lacerata & universa demonstrat; nec potest utique verum asseri, quod diversum est; mittite eum ad Evangelia, in quibus multa ponuntur quasi de veteri testamento, quæ apud septuaginta interpretes non habentur.* Quis autem hoc iuste mirabitur, vel ipsis imputabit interpretibus; cum exemplaria omnia tunc temporis lacerata essent & inversa, ut ipsa varietas illorum exemplarium demonstrabat?

At inquit. Testimonia illa, de quibus loquitur Hieronymus, in nullis exemplaribus LXX. interpretum legebantur Hieronymi tempore. Ergo quòd abfuerint, ipsis interpretibus, non eorum editionis corruptoribus ascribendum est. R. 1. Quòd testimonia illa in nullis exemplaribus LXX. interpretum legerentur, quis scit? Certè hoc nescivit, nec scire potuit Hieronymus; cum omnium quæ tunc extabant exemplarium, copiam nec habuerit, nec habere potuerit. 2. Supposito quòd in omnibus tunc temporis exemplaribus editionis LXX. interpretum deessent illa testimonia, dico id factum esse vel negligentia aut imperitia exscriptorum, vel potius malitia Judæorum, qui in odium Christi & religionis christianæ jam ante medium secundi sæculi ex LXX. interpretum versione multa, quibus Christi divinitas aliaque ejus mysteria probari poterant, loca eraserant, ut testis est omni exceptione major Justinus martyr in suo cum Tryphone dialogo; vel denique partim oscitantia aut ignorantia exscriptorum, partim Judæorum malitia.

Queritur 6. utrum etiam nunc habeamus germanam LXX. interpretum translationem.

R. Triplex est hac de sententia. Prima est eorum qui tenent versionem LXX. interpretum penitus interivisse. Sed hæc sententia est omnino improbabilis: nam prorsus incredibile est quòd versio quæ ab exordio christianæ religionis ad usque tempora Hieronymi & Augustini & celeberrima communissima fuit in tota Ecclesiâ, tota exciderit, & alia ejus loco conservata sit: imò hæc sententia est evidenter falsa; cum multa testimonia ex LXX. interpretum versione a veteribus citata, eadem in nostris codicibus græcis inveniantur.

Secunda sententia extrema est, & contendit versionem LXX. interpretum etiam nunc puram esse atque integram, si tamen excipias primorum Patriarchatum chronologiam, & aliqua alia quæ parvi momenti sunt. Duplici autem potissimum ratione ducitur. 1. Ecclesiâ græca ab Apostolorum tempore hæc usque hæc versione utitur, eamque semper summa cura summoque studio ut germanam scripturam conservavit. Ergo vel etiam nunc versio LXX. interpretum pura est & integra, vel celeberrima Ecclesiâ, quæ tot doctissimos Ecclesiæ Patres peperit, sanam & integram scripturam non habet amplius. 2. Sixtus V. versionem LXX. interpretum studio Cardinalis Carafæ Apostolici Bibliothecarii anno 1582. ex antiquissimo Bibliothecæ Vati-

Vaticanæ codicis editam, solemniter approbavit, Ergo, &c.

Tertia sententia media est, quam tenet Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 6. ubi docet versionem LXX. interpretum adhuc extare, sed valde viciatam in pluribus locis: ita ut jam tutum non sit hebraicos vel Latinos textus emendare ex codicibus Græcis. Hoc autem potissimum probat, 1. ex eo quod hæc versio, cujus absolutissima fuit cum textu hebræo consonantia, ut testantur Aristæus, Philo, & alii antiquissimi scriptores fide digni, nunc pluribus locis ab hebræo dissentiat, multa non habeat quæ sunt in textu hebræo, multa habeat quæ non habet textus hebræus; quod norunt omnes utriusque linguæ, hebraicæ & Græcæ periti, & in utriusque textus lectione versati; alii verò discere possunt à Hieronymo. 2. Ex eo quod hæc versio multas habeat sententias quæ cum veritate coherere non possunt, ut ostendit inductio.

Ad 1. autem secundæ sententiæ argumentum respondetur, si Ecclesiæ Græcæ nunc putam & integram habere scripturæ interpretationem, Ecclesiā Latinam non habere, nisi valde corruptam: nam si versio LXX. interpretum, qualis nunc extat, pura & integra est, paucis exceptis, quæ parvis sunt momenti, textus hebræus corruptissimus est, & ita corruptissima est vulgata nostra editio, quæ, excepto Platerio, cum hebræo magis convenit, quam cum Græco. Videant igitur, utrum malint apud Ecclesiā Græcam, quæ tota ferè in schisma & hæresim prolapsa est, an apud Ecclesiā Latinam quæ apud se habet summum Pontificem, & longè maxima pars est veræ Ecclesiæ, esse putam & integram scripturæ sacre interpretationem?

Præterea, cum illo Ecclesiæ Græcæ in versione LXX. interpretum servanda studio, hæc versio etiam in rebus magni momenti depravata fuit primis Ecclesiæ sæculis, ut constat ex Justino martyre, & ex eo quod tunc sæpius emendata fuit: non enim emendatione indiget, nisi quod depravatum est. Item ad nique Hieronymi artem pervenire non potuit, nisi corrupta, violata, lacerata, inverfa, ut testatur ipse Hieronymus; quis scit illam pristinæ puritati & integritati restitutam esse? Quis credet illam ab eo tempore per mille & trecentos annos puram & integram permanere potuisse, quantacumque in ea servanda Ecclesiæ Græcæ cura fuisse supponatur?

Ad secundum argumentum responderetur, falsum esse, quod Sixtus V. hanc versionem ut puram & integram sanctione sua approbavit: solum enim editionem Cardinalis Carafa curam factam approbavit, ut utilem ad Latinæ vulgatæ editionis & veterum Patrum intelligentiam, simulque prohibuit, ne quis privata auctoritate eam ulterius annos puram & integram permanere potuisse, quantacumque in ea servanda Ecclesiæ Græcæ cura fuisse supponatur?

Veritas hujus nostræ responsionis confirmatur ex dedicatoria Cardinalis Carafa ad Sixtum V. epistola, in qua editionem promittit, non quæ pura sit & integra LXX. seniorum interpretatio, sed solum quæ ad Septuaginta interpretationem, si non toto libro, majori certe ex parte, quam proximè accedat. Talis autem editio potest adhuc à puritate & integritate versionis LXX. interpretum multum abesse; neque eam approbare Sixtus V. dici potest, nisi ut ad Septuaginta interpretationem juxta correctorum judicium, si non toto libro, majori certe ex parte quam proximè accedentem, atque hoc pacto ad intelligentiam vulgatæ nostræ editionis Latinæ & veterum sanctorum Patrum utilem futuram.

Quæritur 7. quo primùm sermone conscripti fuerint libri deuterocanonici veteris testamenti.

R. 1. Probabile est Ecclesiasticum hebraico, & librum Sapientiæ Græco sermone à scriptore sacro conscriptos fuisse: de illis enim sic loquitur Hieronymus præfat. in libros Salomonis: *Fertur & Panaretos Jesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem hebraicum reperi. . . secundus apud hebræos nusquam est, quin & ipse stylus Græcam eloquentiam redolet.* 2. Libri Tobie & Judith conscripti fuerunt caldeo sermone, ut expressè Hieronymus affirmat de primo in sua præfat. in librum Tobie, & de secundo in præfat. in librum Judith. 3. Probabile est librum primum Machabæorum conscriptum fuisse hebraicè; secundus verò Græcè conscriptus fuit: de utroque enim sic loquitur Hieronymus in Prologo galeato: *Machabæorum primum librum hebraicum reperi. Secundus Græcus est, quod ex ipsa quoque phrasi probari potest.*

ARTICULUS III.

De Editione Græca novi Testamenti.

Quæritur 1. qua lingua libri novi Testamenti à suis authoribus conscripti fuerint?

R. 1. Matthæus Apostolus hebraicè composuit Evangelium suum pro Hebræis, ut tradit S. Irenæus lib. 3. adversus hæreses c. 1. *Matthæus, inquit, in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus & Paulus Romæ evangelizarent, & fundarent Ecclesiā.* Et post eum Hieronymus in catal. script. eccl. in Matthæo, ubi hæc habet: *Matthæus qui & Levi ex Publicano Apostolus, primus in Judea propter eos qui ex circumcisione crediderant, Evangelium Christi hebraicis litteris verbisque composuit, quod quis postea in Græcum transfulerit, non satis certum est.* Translatum fuisse à Jacobo Apostolo qui frater Domini dictus, & primus Hierosolymorum Episcopus ab Apostolis constitutus, dicitur in synopsi Athanasiana.

2. Reliquas novi Testamenti partes ab Apostolis Evangelistis quorum nomina in fronte gerunt, Græco sermone conscriptas fuisse exploratum est, exceptis tamen Evangelio Marci, & Epistola ad Hebræos. Nam 1. aliquo moderni scripserunt Evangelium Marci à Marco primùm Romæ scriptum esse Latino sermone, & postea ab eodem Aquilejæ in Græcum esse translatum. 2. Epistolam ad Hebræos hebraicè à Paulo scriptam fuisse, ut probabilius, insinuat Hieronymus in catal. in Paulo: *Scripserat autem, inquit, ut Hebræus Hebræis hebraicè, id est, suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in hebræo, eloquentius verterentur in Græcum, & hanc causam esse quod à cæteris Pauli Epistolis discrepare videatur.*

Quæritur 2. utrum editio Græca novi Testamenti sit pura & integra.

R. Non est omnino pura, sed in eam errores aliqui saltem librorum negligentia irreperunt: ita ut tutum non sit semper Latina ex Græcis corrigere. Ita tenet Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 7. & aliquot exemplorum inductio probat. Addit plurimis Græcis codicibus multas veræ scripturæ partes deesse, ut initium capitis 8. Evangelii Joannis, ultimum caput Marci, versiculum 7. cap. 5. Epist. 1. Joannis, *Tres sunt qui testimonium dant in Cælo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus.* Item quadam esse in omnibus codicibus Græcis, quæ non sunt partes veræ scripturæ; ut illud, *Quia nunc est regnum & potentia, & gloria in sæcula*, quod additur orationi Dominicæ Marth. cap. 6.

ARTICULUS IV.

De Latinis Editionibus Scripture sacre, & Vulgatæ nostræ auctore.

Quæritur 1. quot olim fuerint Latinæ editiones scripturæ sacre.

R. Ver-

R. Versiones scripturæ sacræ è græco in latinum penè innumerabiles olim fuerunt. *Prob. 1.* ex S. Hieronymo præfat. in Josue. *Cum apud Latinos*, inquit, *tot sint exemplaria, quot codices: & unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est.* 2. Ex S. Augustino lib. 2. de doctrina christiana. c. 11. ubi hæc habent: *Qui scripturas ex hebræa lingua in græcam verterunt linguam, numerari possunt, latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex græcus, & aliquantulum facultatis sibi utriusque lingue habere videbatur, ausus est interpretari.*

Porro inter illas penè innumerabiles editiones latinas, fuit una communior, quia & cæteris omnibus præstantior, quam S. Hieronymus nominat *Vulgatam editionem* in comment. in cap. 14. Isaia; S. Augustinus *Italiam* lib. 2. de doctrina christi. cap. 15, ubi sic de ea loquitur: *In ipsis autem interpretationibus, Italia cæteris præferatur: nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ; & Gregorius magnus veterem translationem in sua ad Leandrum Episcopum epistola in expositionem libri Job.*

Quæritur 2. utrum S. Hieronymus libros proto-canonicos veteris Testamenti in latinum sermonem converterit, & quoties.

R. S. Hieronymus bis in latinum convertit libros proto-canonicos veteris Testamenti, primum scilicet ex græco lxx. interpretum, & iterum ex hebræo.

Prob. 1. pars ex apolog. 2. Hieronymi adversus Rufinum, ubi sic ait: *Translationem (lxx. interpretum) diligentissime emendatam, olim mea lingua hominibus dedi (utique latino sermone, ut significant hæc verba, mea lingua.)* Et ex prima ejusdem præfatione in Job, in fine, ubi hæc habet: *Utraque autem editio, & septuaginta juxta græcos, & mea juxta hebræos, in latinum meo labore translata est, eligat unusquisque quod vult.* Et ex prima ejusd. præfat. in lib. Paralip. *Cæterum, inquit, memini editionem septuaginta translatorum olim de græco emendatam, tribuisse me nostris (Latinis, adeoque latino sermone.)* 2. *Pars prob.* ex Hieronymi catalogo script. eccl. extremo, ubi ita de se ipso loquitur: *Novum Testamentum græce fidei reddidi; veteris juxta hebræicam transuli.* Et ex omnibus illius in libros illos præfationibus.

Quæritur 3. utrum S. Hieronymus etiam in latinum verterit libros deuterocanonicos veteris Testamenti.

R. S. Hieronymus libros Tobie & Judith è chaldæo in latinum vertit sermonem, ut patet ex ejus in libros illos præfationibus. Quod reliquos spectat, librum scilicet Sapientie, Ecclesiasticum, & Machabæorum primum & secundum, omnino dicendum videtur, eos ab Hieronymo in latinum nunquam fuisse translatos. Nam 1. nullibi asserit, aut etiam innuit se libros illos transulisse. 2. Nulla illius in libros illos extant præfationes, & tamen libris omnibus quos transulit, præposuit præfationes, ut ipse testatur in epistola 89. ad Augustinum, quæ est inter Augustinianas undecima, & in qua sic loquitur: *Quod genus interpretationis in scripturis sanctis sequendum sit ... omnes præfationes divinarum voluminum quas editioni nostræ præposuimus, explicant.*

Confirmari potest responsio nostra ex præfationibus in libros Tobie & Judith, ex quibus constat Hieronymum penè invitum, nec nisi ut duorum Episcoporum à quibus enixe rogatus fuerat, desiderio satisfaceret, primum librum transulisse; neque ad secundum transferendum adduci potuisse, nisi quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum scripturarum legitur computasse. Alios igitur, cum translationis eorum tanquam ab eo factæ nullum extet vestigium, velut apocryphos, & quorum proinde, ut verbis ejus utar præfat. in lib. Judith, *authoritas ad roboranda illa quæ (circa fidem) in contentione veniunt, minus idonea judicabatur, prætermisisse credendus est.* Quod adhuc.

Confirmatur ex eo quod libros illos Cyprianus Hieronymo longè antiquior, tantum non de verbo ad

verbum citet, quales nunc habemus in vulgata nostra editione, librum quidem Sapientie in lib. de exhortatione martyrii, & alibi; Ecclesiasticum in lib. de mortalitate, & alibi; primum & secundum Machab. in libro tertio ad Quirinum. Non ergo librorum illorum translationem, qualis extat in vulgata nostra editione, Hieronymo attribuere possumus. Sed nec quod liberos illos ipse quoque transulit, ejusque translatio exciderit, unde possumus conjicere, non habemus. Ergo, &c.

Quæritur 4. utrum S. Hieronymus è græco in latinum verterit novum Testamentum.

R. 1. Hieronymus quatuor Evangelia latina codicum græcorum collatione emendavit. Patet ex ejus in Evangelistas præfatione, in qua hæc scribit: *Hæc præfatus præfatione pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Mattheus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum græcorum emendata collatione, sed veterum; quæ ne multum à lectionis latine consuetudine discrepant, ita calamo temperavimus, ut his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.*

2. Hieronymus præter quatuor Evangelia, reliquam etiam omnem scripturam novam, tam deuterocanonica, quam proto-canonica, quæ canone nostro continetur, græcorum codicum collatione emendasse dicendus est. Nam reliquam omnem illam scripturam novam tanquam sacram & divinam suscepit, ut patet ex catalogo script. eccl. & in eod. catal. de se ipso dicit: *Novum Testamentum græce fidei reddidi; & epist. 89. ad Augustinum, cum sic alloquitur: Si me, ut dicis, in novi Testamenti emendatione suscipis, quia plurimi, &c.* Unde sic argumentor. Novi testamenti nomine comprehenduntur non solum quatuor Evangelia, sed etiam omnes aliæ scripturæ novæ partes canonice. Ergo Hieronymus non solum quatuor Evangelia emendavit, sed etiam omnem reliquam scripturam novam quam ipse ut canonicam suscipiebat. Atqui ut canonicam suscipiebat omnem illam scripturam novam quæ canone nostro continetur. Ergo, &c.

3. Emendatio novi Testamenti facta ab Hieronymo, talis & tanta fuit, ut pro nova translatione habita fuerit. Patet ex Augustino, qui in sua ad Hieronymum epistola numero decima, sic eum alloquitur: *Non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quod Evangelium ex græco interpretatus es, quia penè in omnibus nulla offensio est, cum scripturam græcam contulerimus.*

Porro quanta emendatione indigeret novum Testamentum latinum, cum illud emendandum suscepit Hieronymus, certò conjicere licet ex ejus ad Damasum in Evangelistas præfatione, in qua sic ait: *Tot sunt exemplaria penè, quot codices... Cur non ad græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus male reddita, vel à presumptoribus imperitis emendata perverius, vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Et inferius: Magnus hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt; vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Luca & Matthei; rursum in Matthæo plura Joannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur.*

ARTICULUS V.

Quis sit author vulgata nostra editionis latine.

Responsio prima. In nostra Vulgata habemus omnes novi Testamenti partes ex versione quam emendavit S. Hieronymus.

Prob. Nam S. Hieronymus jussu Damasii Pontificis emendavit latinam novi Testamenti versionem anti-

antiquam, Italiam profectò, quæ cæteris communi-
or & præstantior erat, sed quam librorum oscitan-
tia, & scilorum temeritas variis in locis corru-
perat. Patet ex S. Doctoris in Evangelistas ad Da-
masum præfatione. *Novum opus, inquit, me face-
re cogis ex veteri: ut post exemplaria scripturarum
toto orbe dispersa, quasi quidam arbitri sedeam: &
quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum græca
consentiant veritate decernam.*

Præter hæc Hieronymiana emendatio, ubi pri-
mum in lucem prodit, ab utriusque linguæ, græcæ
& latinæ peritis, facta illius cum græcis collatione,
comprobata est, & à Catholicis cum plausu suscepta,
ut colligitur ex Augustini epistola decima quæ est
ad Hieronymum, & ejus verba jam superius citavi-
mus. Ergo dubium esse non potest latinam novi Te-
stamenti versionem, qualis emendata est ab Hierony-
mo, tunc temporis, promotore Damaso Pontifice,
obtinuisse in tota Ecclesia latina. Quod autem pos-
tea rejecta fuerit, & alia ejus loco substituta, nec
apparet, nec credibile est. Ergo, &c.

Confirm. Quia multa loca, quæ variis locis repre-
hendit S. Hieronymus, nunc in nostra vulgata edi-
tione habemus ita correctæ, ut ipse dicit esse corri-
genda, ut facta inductione probat Bellarminus lib. 2.
de verbo Dei cap. 9. Ergo signum est, nos in vulgata
nostra editione latinam novi Testamenti versionem
habere, quam & qualem correxit Hieronymus.

Dices. At sunt etiam multa alia loca, quæ in Vul-
gata nostra non sunt correctæ, ut Hieronymus affirmat
esse corrigenda. R. Hieronymum in latina novi testa-
menti versione non correxisse omnia, quæ judicavit
esse corrigenda. Patet ex præfatione ad Damasum.
*Ita, inquit, calamo temperavimus, ut his tantum quæ
sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere
pateremur ut fuerant.* Addi potest Hieronymum ex
locis illis, quæ, antequam latinæ novi testamenti ver-
sionis emendationem aggrediretur, judicaverat esse
mutanda, aliqua mutanda non esse postea judicasse,
cum huic emendationi operam dedit.

R. secunda. Libros Sapientiæ, Ecclesiastici, &
primum ac secundum Machabæorum in vulgata no-
stra editione habemus non ex Hieronymi, sed ex
antiquissima ignoti authoris versione. Patet ex Cy-
priano, qui versionem hanc citat locis a nobis in-
pra indicatis. Præterea, libros illos ab Hieronymo
non fuisse translatos probavimus.

Nota pro sequenti responsione. Circa Psalterium
multoties laboravit Hieronymus. 1. enim transtulit
illud ex pura versione LXX. Interpretum, qualis scilicet
extabat in Hexaplis Origenis. Patet ex ejus ad Su-
niam & Fratellam epistola, ubi loquens de LXX. Inter-
pretum editione, qualis in Hexaplis reperiebatur, sic
ait: *A nobis in latinum sermonem fideliter versa est.*

2. Transtulit illud ex hebræo. Patet ex ejus epistola
ad Sophronium, quicquid ad Psalterii ex hebræo trans-
lationem invitat, & cui sic respondet: *Impulsus à te,
cui & quæ possum debeo, & quæ non possum, rursum
me obsecratorum latratibus tradidi, maluique te vires
potius meas, quam voluntatem in amicitia requirere.*

3. Illud ab antiquo autore ex communi & vulgata
editione græca translatus, bis emendavit, semel qui-
dem Romæ, & semel in Palestina. Patet ejus in Plal-
terium ad Paulam & Eustochium præfatione, ubi sic
loquitur: *Psalterium Roma dudum possumus emendare
... quod quia rursum videtis ... scriptorum vitio
depravatum, plusque antiquum errorem, quam novam
emendationem valere: me cogitis, &c.* Tum iterum
hanc Psalterii translationem, quam bis emendavit,
non esse ex pura LXX. interpretum editione, adeoque
ex communi & vulgata editione græca esse, aperte
significat, cum ait, eam aliqua habere, quæ non
habentur, & aliqua non habere quæ habentur apud
LXX. interpretes. Pro quò.

Nota iterum. Confundenda non est editio græca,
quæ communis & vulgata, & Luciana vocabatur,
cum editione LXX. interpretum, quæ reperiebatur in
Hexaplis Origenis. Scias, inquit Hieronymus, epist.

ad Sun. & Fratell. *aliam esse editionem, quam Ori-
genes, & Cæsariensis Eusebius, omnesque Græci tra-
ctatores novis, id est, communem appellant, atque
vulgatam, & à plerisque nunc Lucianæ dicitur, (sane
quia à S. Luciano martyre emendata fuerat) aliam
septuaginta interpretum, quæ & in Egypto reperitur,
& à nobis in latinum sermonem versa est, & Hiero-
solyma atque in Orientis Ecclesiis decantatur.*

Utriusque autem editionis discrimen exponit pau-
lò inferius his verbis: *novi autem ista, hoc est, com-
munis editio, ipsa est, quæ & septuaginta. Sed hoc
interest inter utramque, quod novum pro locis, & tem-
poribus, & pro voluntate scriptorum veterum corrupta
editio est. Ea autem quæ habetur in Egypto, & quam
nos verimus, ipsa est, quæ in eruditiorum libris in-
corrupta & immaculata, septuaginta interpretum trans-
latio reservatur.* Cum igitur Hieronymus in sua ad
Paulam & Eustochium præfatione dicit, in Plal-
terio, quod bis emendavit, aliquando plus, aliquan-
do verò minus haberi, quam in septuaginta transla-
toribus, illud non ex septuaginta translatorum, sed
ex communi & vulgata græca editione esse transla-
tum, aperte dicit. His suppositis sit

R. tertia. In vulgata nostra editione habemus
Psalterium ex antiqua translatione, cujus author
ignoratur, & quam emendavit S. Hieronymus.

Prob. ex epistola ad Suniam & Fratellam. Nam in
hac epistola, 1. agitur de Plalterio, quod commune
erat in omnibus Ecclesiis latinis, & in toto Occiden-
te decantabatur, ut aperte colligitur ex his verbis:
*Queritis à me rem magni operis, & majoris invidiæ:
in qua scribentis non ingenium, sed eruditio comprobe-
tur: ut dum ipse cupio de cæteris judicare, judicandum
me omnibus prebeam: & in opere Psalterii ... ubi-
cumque inter Latinos, Græcosque contentio est, quid ma-
gis Hebræis conveniant, significem.* Certè Psalterium, cu-
jus causa Latinos omnes attingebat, non poterat non esse
psalterium apud omnes Latinos receptum & usitatum.

2. Agitur de Psalterio non recens, sed antiquius
translatò, & ab Hieronymo emendato: nam v. g. ad
hunc versiculum psalmi 49. *Sacrificium laudis hono-
rificabit me;* pro quo in græco scribitur ... *Glorifi-
cabit me:* sic ait S. Doctor: *Nolumus immutare,
quod ab antiquis legebatur: quia idem sensus erat.*
Et ad istum psalmi 104. *Edidit terra eorum ranas,*
ubi juxta græcum dicendum esset: *Ebullivit terra
eorum ranas,* hæc habet: *In hoc nulla est in sensu
mutatio: & nos antiquam interpretationem sequentes,
quod non nocebat, mutare nolumus.*

3. Agitur de Psalterio non ex LXX. interpretum,
sed ex communi & vulgata editione græca transla-
to: agitur enim de antiqua psalterii translatione,
quam emendavit Hieronymus. Atqui antiqua psal-
terii translatio, quam emendavit Hieronymus, facta
est non ex pura LXX. interpretum, sed ex commu-
ni & vulgata editione græca, quam sub finem ter-
tii sæculi emendavit Lucianus martyr, & idcirco
quarto sæculo Luciana cæpit nuncupari, ut colligi-
mus ex ejus in Psalterium ad Paulam & Eusto-
chium præfatione. Ergo, &c. Ex his autem

Sic argumentor breviter. In epistola Hieronymi ad
Suniam, & Fratell. agitur de antiqua Psalterii trans-
latione, quam Hieronymus emendaverat. Atqui in
vulgata nostra editione habemus illam psalterii transla-
tionem, de qua agitur in dicta epistola: nam in ea
citantur ex omnibus psalmis, paucis exceptis, versu-
culi translationis illius, qui in vulgata nostra editio-
ne sunt omnes, aut fere omnes, ut citantur, vel e-
mendantur a S. Hieronymo. Ergo, &c. Habemus
igitur in vulgata nostra editione psalterium, non il-
lud quod ex hebræo, aut illud, quod ex græco LXX.
interpretum transtulit Hieronymus, sed illud, quod
olim ex communi & vulgata editione græca ab igno-
to autore translatus, bis à se emendatum testatur
in sua ad Paulam & Eustochium in psalterium præfa-
tioncula. Porro psalterium, quod ex græco LXX. in-
terpretum Hieronymus verterat, excidit: illud verò,
quod vertit ex hebræo, extat adhuc inter ejus o-
pera,

pera, & quidem ferè ubique, saltem quoad verba, a vulgata nostra psalterio diversum.

R. quarto. Reliquas omnes veteris testamenti partes in vulgata nostra editione latina habemus ex translatione ab Hieronymo ex hebræo facta.

Prob. Ex S. Gregorio, qui lib. 22. expositionis moralis in Job c. 23. interpretans hæc verba, *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tue adversaris mihi*, hæc scribit; *Longè ab hac sententia vetusta translatio dissonat, quia quod in ea de Deo dicitur, hoc in illa de adversariis ac persecutoribus memoratur. Sed tamen quia hæc nova translatio ex hebræo nobis arabicoque eloquio cuncta verius transfundisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: & oportet, ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur.* De hac utraque translatione sic locutus fuerat in sua ad Leandrum episcopum præfatione c. 5. *Novam translationem dissero, sed ut comprobationis causa exigit: nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo: ut quia sedes Apostolica, cui auctore Deo præsidet, utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque fulciatur.*

Magni igitur Gregorii tempore, Ecclesia Romana duplici veteris testamenti translatione utebatur, quarum una erat ex hebræo, & vocabatur nova: altera verò erat ex græco, & vetus, ex eo quod alia longè antiquior esset, nuncupabatur. Utraque autem sic utebatur Ecclesia Romana, ut novam veteri longè anteponebat, eò quod cuncta verius transfundisse constanter perhiberetur. Ergo prius incredibile est, quod nova post Gregorii tempora neglecta fuerit, & vetus hæc servata; sed firmissimè tenendum est, veterem neglectam fuisse, & tandem excidisse; novam verò retentam & servatam. Unde

Sic breviter argumentor. In vulgata nostra editione habemus novam illam veteris testamenti ex hebræo translationem, qua Gregorii Magni tempore utebatur Ecclesia Romana, & quæ alteri quæ dicebatur vetus, longè anteponebatur, eo quod perhiberetur cuncta verius transfundisse. Atqui nova illa veteris Testamenti ex hebræo translatio alia esse non potest, quàm Hieronymiana. Ergo, &c. Prob. min. Nam 1. S. Hieronymus vetus Testamentum transtulit ex hebræo in latinum. 2. Nullum id post eum tentasse, in confesso est apud omnes. 3. Quod etiam nullus ante eum id fecerit, aperte colligitur ex ejus in veteris Testamenti libros præfationibus, ex quibus liquet ei ab æmulis crimini datum esse, quod vetus Testamentum ex hebræo in latinum sermonem vertendum suscepisset: quod facere ausi profecto non essent, si alius ei in scripturis ex hebræo in latinum transferendis prævisisset.

Præterea contra obrectatores suos, cum publicè lacerantes, quasi lxx. interpretes damnaret, ejusque interpretationem ut illorum reprehensionem criminantes, nunquam se defendit factò alterius, qui hebræum textum latinum reddiderit, sed exemplo Origenis, præf. in libros regum, qui in editione Septuaginta, Theodotionis editionem miscuit, astericis designans, quæ minus fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Sic enim statim prosequitur: *Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperunt, & post septuaginta cellulas, quæ vulgo sine auctore jactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in Ecclesiis legitur, quod Septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant latini mei, qui inviolata editione veteri, ita novam condidi ut laborem meum Hebrais, quod his majus est, Apostolis auctoribus comprobem?*

Item defendit se exemplo Aquilæ, Symmachi & Theodotionis, qui hebræum textum græcum fecerunt, nec tamen ideo reprehenduntur, sed e contra recipiuntur, & leguntur à Græcis. Quod si apud Græcos, inquit præf. 1. in lib. Job. post Septuaginta editionem, jam Christi Evangelio coruscante, Judæus Aquila, & Symmachus ac Theodotio judæizantes hæretici, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in egyptiis habentur apud Ecclesias, & explanantur ab ecclesi-

asticis viris: quanto magis ergo christianus, & de parentibus christianis natus, & vexillum crucis in mea fronte portans... vel à fastidiosis, vel à malignis lektoribus non debeo reprobari. Cum autem sic semper ad Græcos, nunquam ad Latinos recurrit, ut excuset quod post græcam lxx. interpretum versionem, ipse latinam ausus sit aggredi, manifestè significat ante ipsum ex Latinis neminem fuisse, qui idem molitus fuerit. Sed

Confirmatur resp. 1. In codicibus nostris habemus præfationes omnes, ab Hieronymo libris, quos ex hebræo in latinum vertit, præfixas. Ergo habemus etiam ipsos libros ex hebræo in latinum ab Hieronymo versos: quod enim hæcenus permanferint præfatiuncula, quas editioni suæ ex hebræo præfixit Hieronymus; ipsa verò editio exciderit; adeoque quod neglecto opere, præfatiuncula studiosè hæcenus conservatæ fuerint, credibile non est.

2. Hieronymus in sua ad Pammachium de optimo genere interpretandi epistola, loca multa asserta se aliter, quàm à septuaginta interpretibus translata, quæ in nostra vulgata habemus, ut ille transtulit. Item in traditionibus hebraicis in Genesim loca quæ aliter, quàm à lxx. interpretibus translata fuerunt, transferri debuisse notat, in vulgata nostra editione sunt, ut ea docet esse transferenda. Item loca multa, quæ præf. in Pentateuchum dicit esse in hebræo, & à se in editione sua translata, sed in lxx. interpretum editione, & ejus latina versione non haberi, vulgata nostra legimus iis in libris, in quibus ea ponit. Item in libris Hester & Danielis, quos habemus in vulgata nostra, sunt annotatiuncula Hieronymi asserentis se plena fide expressisse eaque in hebræo habentur; & admonentis modò, reliqua se scripta reperisse in editione vulgata, quæ græcum lingua & litteris continetur; modò, reliqua se Theodotionis editione transtulisse.

3. In vulgata nostra editione habemus libros omnium Prophetarum ex hebræo, quos exposuit S. Hieronymus, adeoque quos ipse ex hebræo vertit: quod enim versionem alterius, quàm propriam, maluerit exponere, dici non potest. Præterea satis superque constat, neminem ante eum scripturas ex hebræo transtulisse. Item in vulgata nostra habemus Hieronymianam Ecclesiastis versionem ex hebræo: habemus enim Ecclesiastis versionem, quam Hieronymus in suo in librum hunc commentario in sinistra columna descripsit. Hanc autem interpretationem à Septuaginta diversam, ex hebræo & ab Hieronymo factam esse aperte colligitur ex eo quod eam in commentario suo descripsit, & in præfatiuncula commentario præfixa, Ecclesiastis librum à se ex hebræo admonere esse translatum. At si in vulgata nostra habemus libros illos omnes ex editione ab Hieronymo facta ex hebræo, alios quoque ex eadem editione nos habere, cui dubium esse potest?

ARTICULUS VI.

Utrum aliquid ex iis que ad rectè interpretandas scripturas, earumve interpretationes emendandas, necessaria sunt, de sacratum sit in S. Hieronymo.

RESPONSIO.

IN S. Hieronymo eximio fuere ea omnia, quæ ad scripturas in rectè interpretandas, earumve interpretationes emendandas necessaria sunt.

Prob. Nam 1. habuit exemplaria tum hebraica tum græca emendatissima. 2. Peritissimus fuit trium linguarum, hebraicæ, græcæ & latinæ. 3. Maximam tum in vertendo, tum in emendando diligentiam, maximumque laborem adhibuit. 4. Tanta, quanta desiderari poterat, tum in vertendo, tum in emendando, fidelitate usus est. 5. Ingenio præstantissimus, & scientiis tam divinis, quàm humanis, instructissimus fuit. Ergo, &c.

Prob. 1. pars ant. authoritate S. Augustini, & ipsiusmet S. Hieronymi. Sic enim loquitur S. Augustinus lib. 2.

lib. 2. de doctrin. christ. c. 15. *Libros novi Testamenti, si quid in latinis varietatibus titubet, græcis cedere oportere non dubium est, & maxime qui apud Ecclesias doctiores & diligentiores reperuntur.* Et c. 11. *Latine quidem lingua homines... duabus aliis ad scripturarum divinarum cognitionem opus habent, hebraea scilicet & græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit latinorum interpretum infinita varietas.*

Similia scribit S. Hieronymus in sua ad Suniam & Fretellam epistola. Sicut autem, inquit, in novo Testamento, si quando apud Latinos quaestio exoritur, & est inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontem græci sermonis, quo novum scriptum est instrumentum: ita in veteri Testamento, si quando inter Græcos Latinosque diversitas est, ad hebraicam recurrimus veritatem, ut quicquid de fonte proficiatur, hoc quaramus in rivulis. Cum autem Hieronymus & Augustinus simpliciter dicunt, in dubiis consulendos esse ipsos fontes hebræos & græcos, manifestè supponunt & significant tunc temporis copiam fuisse exemplarium hebræorum veteris, & græcorum novi Testamenti, quæ pura essent atque integra: non enim dicerent esse recurrendum ad exemplaria, quæ vel leviter suspicarentur esse corrupta & adulterata.

Prob. 2. pars ant. ex S. Augustino lib. 18. de civ. c. 43. ubi sic ait: *Quamvis non desuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex græco, sed ex hebræo in latinum eloquium easdem scripturas converterit. Sed ejus tantum literarum laborem quamvis Judæi fateantur esse veracem; septuaginta vero interpretes in multis errasse contendunt: tamen, &c.* Et ex S. Isidoro, lib. 6. originum, cap. 4. Presbyter, quæque Hieronymus, inquit, trium linguarum peritus, ex hebræo in latinum eloquium easdem scripturas converterit, eloquenterque transpudit, ejus interpretatio merito cæteris antefertur: nam est & verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior.

Præterea quanta fuerit in Hieronymo peritia linguæ hebraicæ, probat cæterorum ipsi Judæorum judicium, qui illius, quamvis hominis christiani, interpretatio nem ex hebræo, lxx. interpretum versioni unanimiter anteposuerunt, ut patet ex Augustino loco citato. Quanta fuerit in Hieronymo peritia linguæ græcæ, probat plausus, quo statim in Ecclesia latina recepta fuit correctio novi Testamenti, ab eo facta ex fontium græcorum collatione. Quanta denique in Hieronymo peritia fuerit linguæ latinæ, probat in scriptis ejus omnibus eloquii puritas & elegantia. Unde singularis admodum modestia est, quod de se ipso ait præfat. in Eldam: *Hebrææ lingue saltem parvam habemus scientiam, & latinus nobis utrumque sermo non deest.*

Prob. 3. pars ant. I. ex S. Augustino epist. 19. ad Hieronymum, ubi sic eum alloquitur: *Majus aliquid expeto à benignitate virium tuarum prudentiaque tam docta, & otiosa, annosa, studiosa, ingeniosa diligentia.* Quibus verbis mirum in modum commendat Hieronymi, non modò prudentiam & doctrinam, sed etiam diligentiam, & laboris tolerantiam. Vocat autem diligentiam ejus otiosam, hoc est, minime impeditam per curas, quibus solent distrahi in sæculo, qui rebus temporalibus addicti sunt, aut in Ecclesia, qui aliis præfunt.

2. Ex ipomet Hieronymo epist. 4. quæ est ad Rusticum monachum, & in qua quantis sudoribus linguam hebraicam didicerit, eleganter describit his verbis: *Cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi; ut post Quintiliani acmina, Ciceronis fluxus, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, & contentione discendi rursus inceperim; testis est conscientia mea, qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam.* At si tantum laboris ac diligentia tam

Simonnet Theol. Tom. II.

constanter insumpsit in addiscenda lingua hebraica, quis ambiget eum fuisse diligentissimum, nullique labori pepercisse in interpretandis scripturis hebraicis, præsertim cum ad summam diligentiam eum extimularent rei gravitas, verbi divini reverentia, christianæ religionis utilitas, & æmulatorum atque invidorum caninis eum, ut ipse ait, dentibus rodentium rabies? Solent enim invidorum dicteria hominis studium accendere, eumque ad ea quæ facit, attentius diligentiusque facienda urgere atque compellere.

Prob. 4. pars ant. Nam maximam ejus in interpretando, interpretatione vel emendando fidem & probitatem probat sanctitas eximia, ob quam ab Ecclesia univèrta in Beatorum, quibus cultum publicum exhibet, catalogum relatus est; veritatis ac religionis amor, quem spirant ejus opera; doctrinæ sinceritas, cum nullius unquam erroris suspitione laboraverit, sed semper hæreticorum capitalis extiterit hostis; & securitas quædam, qua in versionis suæ ex hebræo veritate probanda, non semel ad Rabbinos, Christiani nominis hostes infensissimos, provocavit, quod certum fuit bonæ conscientia testimonium. Adde, quod magnum est non modò diligentia, sed etiam sinceritatis argumentum, aliqua quæ in versione sua poluerat, reprehendit postea, atque emendavit.

Quintam denique partem ant. evidenter probant sancti Doctoris opera, in quibus & eximia vis ingenii, & summa eruditio, atque rerum pene omnium, tum prophanarum, tum divinarum noticia elucet. Sed Erasimum, in S. Hieronymi operibus veratissimum, cujus testimonium novatoribus suspectum esse non debet, audiamus de S. Doctoris laudibus differentem in sua ad Guillelmum Cantuariensem nuncupatoria epistola.

Cæterorum quidem, inquit, alios alia commendant dotes. In hoc uno eximium fuit, quicquid in aliis per partes miramur. Et cum in singulis egregium esse, magnum sit & rarum; sic excellit in omnibus, ut longè præcurrat in singulis, si illum cum cæteris conferas; sin ipsum secum componas, in nullo præmineat: tanta est rerum omnium summarum temperatura! Et enim si nature felicitatem expendas, quid illius ingenio, vel ardentius ad discendum, vel acius ad judicandum, vel fecundius ad inveniendum?

Sin doctrinam exigas, quæso te, quem habet eruditissima Græcia sic absolutum in omni doctrina genere, ut cum Hieronymo sic committendus? Quis unquam pari felicitate omnes toties eruditionis partes conjunxit & absolvit? Quis unquam in tot linguis antecelluit unus? Cui tanta historiarum, tanta Geographia, tanta Antiquitatis noticia contigit unquam? Quis unquam sacrarum ac prophanarum omnium litterarum & paræm & absolutam scientiam est assecutus.

Sin memoriam examines, quis author seu vetus seu novus, quem ille non in promptu habuerit? Quis angulus divine scripture, quid tam abditum, quid tam varium, quod ille non velut in momento habuerit?

Sin industriam, quis unquam tantum aut evoluit, aut scripsit voluminum? Quis sic universam divinam scripturam edidit, imbibit, concoxit, versavit, meditatus est? Quis æquè sudavit in omni doctrina genere?

Jam si morum sanctitatem spectes, quis Christum spirat vividius? Quis docuit ardentius? Denique quis eum vita magis expressit? Poterat hic unus pro cunctis sufficere. Latinis, vel ad vita pietatem, vel ad theologicæ rei cognitionem, si modo integer & incolumis extaret. Hoc autem B. Hieronymi encomio, quod ex Erasmi ca'mo expressit veritas, dotes ad absolutissimum interpretem sufficientissimas, comprehendendi nemo non videt.

Obj. 1. Si tantam trium linguarum, hebraicæ, græcæ, & latinæ peritiam habuit Hieronymus, quare tot solæca, barbara, impolita, illatina reperiuntur in vulgata nostra editione, cujus Hieronymus partim author, partim emendator fuit? Quod plurima ejusmodi menda sint in vulgata nostra editione, observarunt & probarunt novatores multi.

X

R. I.

R.1. Novatores imitari gentiles, qui, ut Patres restantur, libros nostros sacros irridebant, eò quòd in illis sermo incultus esset & impolitus, imò & solæcismis arque barbarismis inquinatus esset, eoque nomine christianos contemnebant.

R.2. Multa in vulgata nostra editione tanquam solæcismos & barbarismos perperam reprehendi ab aliquibus novatoribus; cum sint optima & maximè latina. Quòd si qui tamen in vulgata nostra editione sunt solæcismi & barbarismi, immeritò imputantur B. Hieronymo; sed vel irreperunt negligentia, aut imperitia librorum: vel in libris quos emendavit B. Hieronymus, ab eo manere permitti sunt graves ob causas, ob quas etiam post B. Hieronymi tempora illos manere permittit Ecclesia.

Addo solæcismos & barbarismos illos, si qui reperiuntur in vulgata nostra editione, non obstat, quin summa in suo genere eloquentia polleat, & mirabilem ad permovendos animos habeat energiam. Compertam atque calamitratam sermonis novitatem præoptent novatores, sectentur dictionum flores & lenocinia: orationis gravitas, perspicuitas, simplicitas, & quadam cum majestate conjuncta antiquitas, inculta licet, ut videtur novatoribus, & impolita, quas dotes in vulgata nostra editione agnoscit, quisquis æquus rerum æstimator est, nobis sufficiunt.

Obj.2. Si tantam hebraicæ linguæ peritiam habuit, quare vulgata nostra editio tam sæpe dissentit ab hebræo textu?

R.1. Vulgatam nostram editionem in aliquibus specierentis dissentire, hoc est, quibusdam videri quòd dissentiat ab hebræo; vel quia, un observat Serrarius noster, sæpe hebræarum vocum significatio multiplex est, & unus unam significationem eligit, alius verò aliam; vel quia interdum unius vocis hebraicæ significationes omnes unus aliquis locus admittit, vel quia vis & usus vocis latinæ non sunt satis perspecta, & ita malè putatur vocem latinam non satis assequi & exprimere vim vocis hebraicæ; vel quia hebraicarum vocum vis non est satis cognita, eò quòd de illa consuluntur recentiores hebræi, seu hebræoli, eorumque judicio, dictionariis, & commentariis fides habetur. Hebræis autem recentioribus plurimarum vocum hebraicarum significationem obscuram aut etiam ignotam esse docent eruditi multi. Multis igitur & variis de causis fieri potest, ut quibusdam Hieronymi translatio videatur ab hebræo discrepare in aliquibus, in quibus re ipsa non discrepat, sed cum illo consentit.

R.2. Cum utriusque linguæ peritis, vulgatam nostram editionem in aliquibus ab hebræo dissentire, nec inde sequi, quòd Hieronymus aliquando malè vertit; Ratio est, quia textus hebræus, qualis nunc extat, non est purus & integer: quare dico textum hebræum iis in locis, in quibus ab eo dissentit vulgata nostra corruptum esse, & Hieronymum habuisse meliora & correctiora exemplaria, quibus planè consona fuit ejus interpretatio, quæ proinde iis etiam in locis, in quibus à textu hebræo, qualem nunc habemus, discrepat, originali scripturæ concors est.

Porro textus hebræus in aliquibus locis vitatus est, vel oscitantia aut incitia librorum: quod facile contingere potuit propter maximam plurimarum litterarum hebraicarum in figura similitudinem; unde maximè pronum est unam litteram pro altera, & ita unam vocem pro altera voce exscribere; nec in libris hebraicis exscribendis errata omnia vitari possunt sine magna diligentia & linguæ peritia; vel imperitia, aut malitia Massoretharum; si verum est, quòd multi docent eruditi, Massorethas textui hebræo puncta & interpunctiones non nisi post Hieronymi mortem addidisse; nam sine absolutissima linguæ hebraicæ scientia, facile potuerunt aliquando in punctis & interpunctionibus addendis errare, non bene legendo; & cum absolutissima linguæ hebraicæ scientia, potuerunt ex pluribus ejusdem loci lectionibus eam antepone, quæ falsis eorum præjudiciis magis faveret.

DISPUTATIO III.

DISPUTATIO III.

De authentia veteris & vulgate editionis latine.

NOta. Authentia græcè idem est, quod authoritas latinè. Unde editionem aliquam authenticam esse, & authoritatem habere, unum & idem sunt; & quia editio aliqua eætenus authoritatem habet, quatenus fidem meretur; unum & idem sunt editionem aliquam authenticam esse, & fidem mereri.

Nota iterum. Authentia editionis seu versionis (editionis enim nomine hic versionem alicujus scripturæ originalis intelligimus) duplex distinguenda est, intrinseca scilicet & extrinseca. Authentia intrinseca est versionis conformitas cum scriptura originali quoad res & sententias ab hujus scripturæ autore expressas. Authentia extrinseca, qualem hic intelligimus, est legitima & infallibilis declaratio conformitatis, quam habet versio cum scriptura originali.

Nota 3. Authentia intrinseca potest esse sine extrinseca, & non vicissim; nam versio aliqua potest esse conformis scripturæ originali, nec tamen ut talis declarari per legitimam & infallibilem authoritatem. At declaratio conformitatis cum scriptura originali, facta per authoritatem infallibilem, cadere non potest nisi in versionem verè conformem cum originali scriptura, cujus est interpretatio.

Nota 4. Authentia intrinseca est ab interprete, qui rectè & fideliter scripturam originalem transfert: extrinseca verò non potest esse nisi ab Ecclesia, quæ sola legitimam simul & infallibilem habet authoritatem declarandi versionum conformitatem vel diffinitam cum scriptura originali. Denique per authentiam intrinsecam versio est authentica quoad se, vel, si vis, simpliciter authentica est, seu apta ad fidem faciendam; per extrinsecam verò est authentica quoad nos, hoc est, certò & infallibiliter nobis innoteat ut scripturæ originali conformis, adeoque fide digna, & authentica.

Nota 5. Vulgatam nostram editionem latinam pro authentica habendam non esse, in eaque innumerabiles errore deprehendi, magno consensu tenent novatores, Lutherani scilicet, Zuingliani, Anabaptistæ & Calvinistæ, cum aliquo tamen inter se dissensu; nam Lutherani volunt Lutheri versionem, & quidem solam, habendam esse pro authentica; reliqui verò nullam esse versionem authenticam, nec ad unam aliquam versionem Ecclesiam esse alligandam contendunt. Sed contra illos vulgatam nostram editionem ut infallibiliter authenticam defendunt Doctores catholici omnes; quamvis de ejus authenticæ latitudine non omnino inter se consentiant.

ARTICULUS I.

Utrum vulgata nostra editio latina habeat authentiam, tum intrinsecam, tum extrinsecam.

RESPONSIO I.

Vulgata nostra editio latina habet authentiam intrinsecam.

Prob. Illa versio est intrinsecè authentica, quæ scripturæ originali conformis est quoad res & sententias à scriptore sacro expressas. Atqui vulgata nostra editio scripturæ originali, cujus est interpretatio, conformis est quoad res & sententias à scriptoribus sacris expressas. Ergo, &c. Major patet ex 2. notabili.

Prob. min. 1. De libris veteris Testamenti, ex hebræo translatis ab Hieronymo, authoritate Gregorii magni, lib. 20. expos. mor. in Job. c. 23. ubi Hieronymi ex hebræo translationem, quam novam vocat, veteri seu Italæ translationi antepone, eò quòd tunc temporis eam cuncta melius transfudisse, constans esset.